

**ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД:
стаття 6 та стаття 1 Першого Протоколу**

Практичний посібник

Харків
«Право»
2018

Рецензенти:

Л. А. Швецова – член Вищої ради правосуддя, викладач Національної школи суддів України, суддя Апеляційного суду Харківської області;

І. О. Ізарова – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри нотаріального та виконавчого процесу Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Р. Ю. Ханік-Посполітак – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри галузевих правових дисциплін Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Упорядники:

В. Я. Погребняк – кандидат юридичних наук, суддя Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду;

С. О. Кравцов – кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

П69 **Практика** застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: стаття 6 та стаття 1 Першого Протоколу : практ. посіб. / [упоряд.: В. Я. Погребняк, С. О. Кравцов]. – Харків : Право, 2018. – 196 с.

ISBN 978-966-937-401-1

У посібнику надаються витяги із рішень Європейського суду з прав людини щодо застосування ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 1 Першого Протоколу до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Для суддів місцевих господарських судів, апеляційних господарських судів, суддів Верховного Суду, юристів, викладачів вищих навчальних закладів, студентів та аспірантів.

УДК 342.7:346.91(076)

РОЗДІЛ 1. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 6 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

ГЛАВА 1. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І БЕЗСТОРОННІСТЬ СУДУ

1.1. Рішення «Агрокомплекс проти України» (Заява № 23465) від 06 жовтня 2011 року (набуло статусу остаточного 08 березня 2012 року). (Витяг)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АГРОКОМПЛЕКС ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF AGROKOMPLEKS v. UKRAINE)

(Заява № 23465/03)

РІШЕННЯ
(по суті)
СТРАСБУРГ
6 жовтня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ
08/03/2012

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.
Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Агрокомплекс проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (*Dean Spielmann*), Голова,

Елізабет Фура (*Elisabet Fura*),

Карел Юнгвірт (*Karel Jungwiert*),

Марк Віллігер (*Mark Villiger*),

Ізабель Берро-Лефевр (*Isabelle Berro-Lefèvre*),

Енн Пауер (*Ann Power*), Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*), судді

а також Клаудія Вестердік (*Claudia Westerdiek*), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 13 вересня 2011 року, постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРАВО

І. СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ СТАТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ТА СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ

96. Підприємство-заявник скаржилось на тривалість і стверджувану несправедливість провадження у справі про стягнення заборгованості, порушеній за його позовом до ВАТ «ЛиНОС»

(на той час – Лисичанський нафтопереробний завод) ще в 1993 році, розгляд якої тривав до 2004 року. Зокрема, підприємство-заявник доводило, що в результаті перегляду розміру заборгованості, після того, як його було визначено остаточним судовим рішенням від 02 липня 1998 року, суди порушили принцип *res judicata*. Воно також стверджувало, що суди, які розглядали справу, з огляду на шалений тиск високопосадовців не можна було вважати безсторонніми та незалежними. Підприємство-заявник посилалось на статтю 6 Конвенції, відповідні частини якої передбачають:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру ... ».

97. Підприємство-заявник також скаржилось за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на порушення його права власності. Воно скаржилось, зокрема, що не змогло домогтися повернення йому в повному обсязі 375 000 тон нафти, поставленої ним на державний нафтопереробний завод на початку 1990-х років, незважаючи на те, що національні суди задовольнили його вимогу щодо цього. Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції, на яку посилалось підприємство-заявник, передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

А. Прийнятність

*1. Відповідність принципу *ratione temporis**

98. Уряд доводив, що заява не відповідає принципу *ratione temporis*, оскільки вона стосується обставин, що мали місце до набрання Конвенцією чинності для України 11 вересня 1997 року.

99. Погоджуючись із аргументом Уряду щодо часової юрисдикції Суду, підприємство-заявник зауважило, що обставини, які мали місце до цієї дати, також мають бути взяті до уваги.

100. Суд зазначає, що дійсно, як ним вже було чітко вказано у багатьох справах проти України, він компетентний розглядати на предмет відповідності нормам Конвенції лише ті факти заяві, що мали місце після 11 вересня 1997 року (див., наприклад, ухвалу щодо прийнятності у справі «Козак проти України» (*Kozak v. Ukraine*), заява №21291/02, ECHR 2002 X).

101. Ця справа стосується фактів, що мали місце як до, так і після зазначеної дати. Суд вважає, що скарги підприємства-заявника в частині, що стосується періоду до 11 вересня 1997 року, виходять за межі компетенції Суду *ratione temporis*. Отже Суд приймає заперечення Уряду та оголошує цю частину заяви непринятною відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

102. Водночас, Суд може і буде враховувати події, що мали місце до ратифікації, тією мірою, якою їх можна вважати такими, що призвели до ситуації, яка тривала після цієї дати, або важливими для розуміння фактів, що мали місце після цієї дати (див. рішення у справі «Броньовський проти Польщі» (*Broniowski v. Poland*), [ВП], заява №31443/96, пп. 74–77, ECHR 2002 X).

2. Застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції

103. Уряд також доводив, що скарга підприємства-заявника щодо стверджуваної несправедливої перевірки ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року (якою було визначено розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед заявником) має бути визнана непринятною відповідно до пункту 3 статті 35 Конвенції, оскільки пункт 1 статті 6 не є застосовним до такої процедури перегляду. Уряд стверджував, що зазначену ухвалу не можна вважати остаточним судовим рішенням, яке визначає цивільні права чи обов'язки підприємства-заявника. У зв'язку з цим Уряд зауважив, що на момент подій, провадження у справі про банкрутство, порушене за позовом підприємства-заявника проти ВАТ «ЛиНОС», ще тривало і, відповідно, цивільні права та обов'язки підприємства-заявника ще не було визначено.

104. Підприємство-заявник заперечив цей аргумент.

105. Суд зазначає, що ця скарга порушує питання факту і права, які є досить складними для того, щоб їх можна було вирішити на етапі розгляду питання щодо прийнятності. Суд вважає, що

вирішення цієї скарги, у тому числі з порушенням Урядом питань про застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції, залежить від розгляду справи по суті (див. для порівняння, рішення у справах «Еса Юссілла проти Фінляндії» (Esa Jussila v. Finland), заява № 73053/01, від 9 листопада 2004 року, і «Феррадіні проти Італії» (Ferrazzini v. Italy) [ВП], заява № 44759/98, п. 18, ЕCHR 2001 VII).

106. Отже, Суд долучає це заперечення Уряду до суті скарги.

3. Дотримання вимоги шестимісячного строку

107. Уряд також зауважив, що заяву було подано після спливу встановленого шестимісячного строку. На думку Уряду, перебіг шестимісячного строку, для цілей пункту 1 статті 35 Конвенції, почався 26 грудня 2000 року, коли судова колегія ВАС України скасувала за новоявленими обставинами ухвалу, якою раніше ВАС України залишив без задоволення заяву ВАР «ЛиНОС» про перегляд ухвали від 02 липня 1998 року, якою було встановлено розмір заборгованості перед підприємством-заявником, і направила справу на новий розгляд.

108. Підприємство-заявник не погодилось. Воно стверджувало, що зазначена заява ВАР «ЛиНОС» була задоволена ухвалою ВАС України від 27 червня 2001 року, яку підприємство-заявник оскаржило до судів вищої інстанції відповідно до господарського процесуального законодавства. Підприємство-заявник доводило, що остаточним рішенням національного суду була ухвала Верховного Суду України від 26 грудня 2002 року. Отже, підприємство-заявник вважало, що його заява, подана 23 червня 2003 року, відповідає вимозі шестимісячного строку.

109. Перш за все Суд зазначає, що, хоча Уряд висунув це заперечення щодо загальної прийнятності заяви, воно, по суті, обмежується оспорюванням дотримання підприємством-заявником вимоги шестимісячного строку лише в частині, що стосується перегляду ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року за новоявленими обставинами.

110. У своїй практиці Суд вже розглядав питання щодо скасування остаточного судового рішення як одномоментного акту, що не створює триваючої ситуації, навіть якщо це тягне за собою відновлення розгляду справи (див. в якості усталеного джерела ухвали щодо прийнятності у справах «Волошук проти України» (Voloshchuk v. Ukraine), заява № 51394/99, від 14 жовтня 2003 року, і «Сардин проти Росії» (Sardin v. Russia), заява № 69582/01, ЕCHR 2004 II). За відсутності ефективного засобу юридичного захисту Суд вважає саме скасування остаточного судового рішення відправною точкою для відліку шестимісячного строку для подання відповідної скарги до Суду (там само).

111. Повертаючись до цієї справи, Суд вбачає певні обставини, що відрізняють її від зазначених вище справ, а також від багатьох інших подібних справ (див., наприклад, рішення у справі «Фонд «Мревлі» проти Грузії», заява № 25491/04, від 5 травня 2009 року; ухвали щодо прийнятності у справах «Носов проти Росії» (Nosov v. Russia), заява № 30877/02, від 20 жовтня 2005 року; і «Ситохова проти Росії» (Sitokhova v. Russia), заява № 55609/00, від 2 вересня 2004 року).

112. Слід взяти до уваги певні особливості відповідного законодавства, яке на час подій у справі регулювало розгляд справ у арбітражних судах України. Так, на відміну від цивільного провадження, в якому від судів вимагається винесення окремої ухвали про задоволення або залишення без задоволення клопотання про перегляд справи за новоявленими обставинами, і така ухвала не підлягає оскарженню (див. відповідні правові норми і їхній аналіз в згаданій вище ухвалі щодо прийнятності у справі «Волошук проти України» (Voloshchuk v. Ukraine) – в арбітражному провадженні в Україні не передбачено винесення такого окремого процесуального рішення. За результатами розгляду заяви про перегляд справи за новоявленими обставинами суд має винести одне з таких рішень: залишити без змін судові рішення (ухвалу), про перегляд якої клопотав заявник, скасувати або змінити його (її). Таке судові рішення може бути переглянута на загальних підставах (див. п. 94 вище).

113. Суд зазначає, що у цій справі, заяву ВАР «ЛиНОС» про перегляд ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року за новоявленими обставинами спочатку було залишено без задоволення. Так, 19 вересня 2000 року ВАС України встановив, що фактично жодних новоявлених обставин не було. Проте він не залишив без розгляду заяву про перегляд, а замість цього залишив без змін оскаржувану ухвалу від 02 липня 1998 року (див. п. 69 вище). Власно кажучи, діючи таким чином ВАС України вже розглянув справу по суті. Пізніше це рішення було скасовано і заяву про перегляд було направлено на новий розгляд (див. п. 72 вище). Зрештою, 27 червня 2001 року ВАС України, діючи в якості суду першої інстанції, змінив свою ухвалу від 02 липня 1998 року рішен-

ням, яке заявник міг оскаржити і оскаржив до судів вищої інстанції (див. пп. 76–78, 80, 82–83 і 85 вище).

114. Беручи до уваги зазначене вище, Суд вважає, що початок спливу шестимісячного строку – дата скасування остаточної ухвали від 02 липня 1998 року – не міг бути очевидним для підприємства-заявника з огляду на такі обставини: у принципі, перебіг цього строку міг початися ще 19 вересня 2000 року (коли першу ухвалу було залишено без змін); або 26 грудня 2000 року – як це доводив Уряд – коли було скасовано ухвалу від 19 вересня 2000 року; 27 червня 2001 року – коли ВАС України було змінено ухвалу від 02 липня 1998 року за нововиявленими обставинами, на які посилалось ВАТ «ЛиНОС»; або, зрештою, 26 грудня 2002 року – коли Верховний Суд України остаточною ухвалою залишив без змін згадану вище ухвалу від 27 червня 2001 року.

115. Суд розгляне всі ці варіанти.

116. Щодо неподання підприємством-заявником до Суду скарги про перегляд ухвали від 02 липня 1998 року, за результатами якого її було залишено без змін ухвалою від 19 вересня 2000 року, то навряд йому можна за це дорікати, враховуючи, що результат був на його користь.

117. Крім того, всупереч твердженням Уряду, результати розгляду заяви про перегляд ще не були відомі, оскільки ухвалою від 26 грудня 2000 року її було направлено на новий розгляд. Отже, ухвалу від 02 липня 1998 року не можна вважати такою, що була скасована у той день.

118. Суд також зауважує, що 27 червня 2001 року ВАС України, діючи в якості суду першої інстанції, змінив ухвалу від 02 липня 1998 року не на користь підприємства-заявника, задовольнивши заяву ВАТ «ЛиНОС» про перегляд. Слід зауважити, що це було єдине судове рішення щодо заяви про перегляд, з яким зіткнулося підприємство-заявник; це рішення було винесено по суті справи; і воно могло бути оскаржене у звичайному порядку, чим і скористалось підприємство-заявник. Отже, навряд можна було очікувати від підприємства-заявника, що воно відліковуватиме початок шестимісячного строку для подання своєї заяви до Суду з 27 червня 2001 року.

119. Нарешті, Суд зазначає, що після внесення змін до законодавства, що набрали чинності 05 липня 2001 року, апеляційну скаргу підприємства-заявника було розглянуто Донецьким апеляційним господарським судом (див. пп. 82 і 95 вище). Згодом підприємство-заявник звернулось до Вищого господарського суду України (колишній ВАС України) з касаційною скаргою, а згодом і до Верховного Суду України із ще однією касаційною скаргою (див. пп. 83 і 85 вище). Згідно з практикою Суду, друга касаційна скарга, подана до Верховного Суду України після 05 липня 2001 року, була ефективним засобом юридичного захисту у господарському провадженні в Україні (див. згадану вище ухвалу щодо прийнятності у справі «МПП «Голуб» проти України» (MPR Golub v. Ukraine)).

120. Отже, Суд доходить висновку, що за конкретних обставин цієї справи підприємству-заявнику не можна дорікати за те, що відправною точкою для відліку шестимісячного строку для подання до Суду скарги про стверджуване незаконне скасування остаточної ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року ним було визначено 26 грудня 2002 року, коли Верховним Судом України було винесено рішення у цій справі.

121. З огляду на те, що заяву було подано до Суду протягом шести місяців після цього, 23 червня 2003 року, Суд також відхиляє це заперечення Уряду.

3. Інші критерії прийнятності

122. Суд також зазначає, що ця частина заяви, тією мірою, якою вона підпадає під межі часової юрисдикції Суду (див. пп. 101 і 102 вище), не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Вона також не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, її має бути оголошено прийнятною.

В. Суть

1. Стверджувані порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

(а) Незалежність і безсторонність судів

123. Підприємство-заявник стверджувало, що суди, які розглядали справу про банкрутство ВАТ «ЛиНОС», не були незалежними і безсторонніми, з огляду на сильний політичний тиск і постійний контроль за судовим провадженням з боку різних державних органів, які були безпосередньо зацікавлені у його результаті. Підприємство-заявник посилалось, зокрема, на листування між високопоставленими посадовими особами та судами, що розглядали справу (або їхнім керівництвом), з одного боку, а також між ВАТ «ЛиНОС» та цими органами влади, з іншого боку.

124. Уряд не погоджувався, посилаючись на гарантії незалежності та неупередженості судової влади, закріплені Конституцією та іншими законами України. Хоча Уряд визнав, що мали місце спроби вплинути на перебіг судового провадження, проте він наполягав, що жодних доказів того, що ці спроби справді мали якийсь вплив, не було. На підтвердження цього аргументу Уряд зазначав, що, хоча, починаючи з 1998 року, державні органи вимагали припинення провадження у справі про банкрутство, воно тривало аж до 2004 року.

125. Суд повторює, що для визначення того, чи можна вважати суд «незалежним» у розумінні пункту 1 статті 6, слід звернути увагу, *inter alia*, на спосіб призначення його членів і строки їхніх повноважень, існування гарантій проти тиску ззовні та на питання, чи існують ознаки незалежності такого органу (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Фіндлей проти Сполученого Королівства» (*Findlay v. the United Kingdom*), від 25 лютого 1997 року, п. 73, Reports 1997-I).

126. Щодо питання «безсторонності» у розумінні пункту 1 статті 6, в усталеній практиці Суду чітко визначено, що стосовно цієї вимоги існує два критерії: суб'єктивний і об'єктивний. Передусім, суд має бути безстороннім з суб'єктивної точки зору, тобто, жоден з членів суду не має проявляти будь-яку особисту прихильність або упередженість чи зацікавленість. Якщо немає доказів протилежного, діє презумпція особистої безсторонності. По-друге, суд має також бути безстороннім з об'єктивної точки зору – тобто, забезпечувати достатні гарантії для виключення будь-якого обгрунтованого сумніву з цього приводу (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Кііскінен проти Фінляндії» (*Kiiskinen v. Finland*), заява №26323/95, ECHR 1999 V (витяги)). Зокрема, при застосуванні об'єктивного критерію необхідно визначити, чи існують, окрім поведінки самих суддів, безсумнівні факти, що можуть служити підставою для сумніву в їхній безсторонності (див. рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*) [ВП], заява №39343/98 та інші, п. 191, ECHR 2003 VI).

127. При вирішенні питання щодо наявності у певній справі обгрунтованих підстав для сумніву у дотриманні цих вимог, позиція відповідної особи має важливе, але не вирішальне значення. Вирішальним при цьому є те, чи можна вважати такий сумнів об'єктивно обгрутованим (див. зазначене рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*), п. 194).

128. Суд зауважує, що поняття незалежності та об'єктивної безсторонності є тісно взаємопов'язаними (див. зазначене рішення у справі «Фіндлей проти Сполученого Королівства» (*Findlay v. the United Kingdom*), п. 73). Їх надзвичайно важко відокремити, якщо – як у цій справі, – аргументи заявника щодо оскарження як незалежності, так і безсторонності суду, ґрунтуються на одних і тих самих фактичних обставинах (див. також зазначене вище рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (*Kleyn and Others v. the Netherlands*), п. 194, і рішення у справі «Салов проти України» (*Salov v. Ukraine*), заява №65518/01, п. 82, ECHR 2005 VIII (витяги)). Отже, Суд розгляне обидва ці питання разом.

129. Суд зазначає, що – як це документально підтверджено, – різні державні органи дійсно неодноразово втручались у відповідне судове провадження. Більше того, це втручання мало відкритий і наполегливий характер, і в багатьох випадках здійснювалось за прямою вимогою опонента підприємства-заявника.

130. Так, у матеріалах справи містяться копії листів ВАТ «ЛиНОС» як до першого заступника і Голови Верховної Ради України, так і до Прем'єр-міністра і Президента України з проханням про втручання у провадження, а також листи цих посадових осіб до Голови ВАС України із вказівками щодо скасування або перегляду ухвалених раніше судом рішень, щодо припинення провадження у справі або просто з відповідним листом ВАТ «ЛиНОС» у додатку (див. пп. 28–29, 34–35, 42, 51, 58, 60 і 74 вище). Суд також зазначає, що Голова ВАС України відповідав на деякі з цих листів, зазначаючи про стан провадження у справі та пояснюючи заходи, вжиті в межах цього провадження (див. пп. 43, 56 і 63 вище). Крім того, Суд враховує й той факт, що ВАТ «ЛиНОС» відкрито подякувало Президенту України за його втручання, яке, на думку підприємства, було успішним – зазначивши, що «позитивні результати говорять самі за себе» (див. п. 73 вище).

131. Хоча поняття розподілу влади між виконавчою і судовою гілками влади набуває дедалі більшого значення в практиці Суду (див. рішення у справах «Стаффорд проти Сполученого Королівства» (*Stafford v. the United Kingdom*), [ВП], заява №46295/99, п. 78, ECHR 2002-IV, і «Хен-

рик Урбан та Ришард Урбан проти Польщі (Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland), заява № 23614/08, п. 46, від 30 листопада 2010 року), ані стаття 6, ані будь-яке інше положення Конвенції не вимагають від держав дотримання тих чи інших теоретичних конституційних концепцій щодо дозволених меж взаємодії між цими двома гілками влади. У кожній окремій справі Суд має з'ясувати, чи було дотримано вимоги Конвенції (див. рішення у справі «Пабла Кю проти Фінляндії» (Pabla Ky v. Finland), заява № 47221/99, п. 29, ECHR 2004 V).

132. Завдання Суду не полягає в тому, щоб аналізувати правильність відповідних конституційних механізмів в Україні. Єдине, що він має з'ясувати – чи мали за конкретних обставин цієї справи національні суди необхідні «ознаки» незалежності або чи забезпечувалась їх необхідна «об'єктивна» безсторонність (див. рішення у справі «Мак-Гоннелл проти Сполученого Королівства» (McGonnell v. the United Kingdom), заява № 28488/95, п. 51, ECHR 2000 II, і зазначене рішення у справі «Клейн та інші проти Нідерландів» (Kleyn and Others v. the Netherlands), п. 193).

133. Суд вже висловив своє негативне ставлення щодо спроб органів не судової гілки влади втрутитись у судовий розгляд, визнавши їх такими, що ipso facto не відповідають поняттю «незалежного і безстороннього суду» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (Sovtransavto Holding v. Ukraine), заява № 48553/99, п. 80, ECHR 2002-VII, і ухвалу щодо прийнятності у справі «Агротехсервіс проти України» (Agrotehservis v. Ukraine), заява № 62608/00, від 19 жовтня 2004 року).

134. Так само як і у згаданому рішенні у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (Sovtransavto Holding v. Ukraine) (п. 80), Суд вважає, що немає значення, чи справді оскаржуване втручання вплинуло на хід провадження. Втручання органів виконавчої і законодавчої влади свідчать про відсутність поваги до судової влади як такої та виправдовують сумніви підприємства-заявника щодо незалежності і безсторонності судів.

135. Суд не залишає поза увагою той факт, що відповідне судове провадження стосувалось банкрутства підприємства, яке на той час було найбільшим нафтопереробним заводом у країні і головним акціонером якого була держава (див. пп. 4 та 45 вище). Тому є цілком природним, що до нього була привернута пильна увага державних органів на найвищому рівні. Однак ці органи влади не обмежувалися пасивним спостереженням за розвитком подій у судовому провадженні в контексті їхніх позасудових зусиль вивести ВАТ «ЛиНОС» з кризи, а грубо втручалися у провадження, що є неприйнятним.

136. Суд наголошує у цьому зв'язку, що зміст зобов'язання держави із забезпечення судового розгляду «незалежним і безстороннім судом» згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції не обмежується сферою судочинства. Він також включає в себе обов'язок органів виконавчої та законодавчої влади, а також будь-яких інших державних органів влади, незалежно від їх рівня, поважати і виконувати судові рішення і ухвали, навіть якщо вони не погоджуються з ними. Таким чином, повага державою повноважень судів є неодмінною передумовою забезпечення громадської довіри до правосуддя і, загалом, забезпечення верховенства права. Для того, щоб це було саме так, конституційних гарантій незалежності і безсторонності судової влади недостатньо. Вони мають бути ефективно закріплені в повсякденну адміністративних правовідносинах та практиці.

137. Суд також зауважує, що гарантії судової незалежності та безсторонності суду – у контексті об'єктивного критерію – вимагають, щоб окремі судді були незалежними від надмірного впливу не лише ззовні, а й з середини самої судової влади. Така внутрішня незалежність суддів вимагає, щоб вони були вільними від вказівок і тиску їхніх колег-суддів або тих, хто здійснює в суді адміністративні повноваження, наприклад, голови суду. Відсутність достатніх гарантій, що забезпечують незалежність суддів усередині судової системи і, зокрема, від вишестоящих судових органів, може бути достатньою підставою для Суду, щоб дійти висновку, що сумніви заявника щодо незалежності і безсторонності суду можна вважати об'єктивно обґрунтованими (див. рішення у справі «Парлов-Ткалчич проти Хорватії» (Parlov-Tkalčić v. Croatia), заява № 24810/06, п. 86, від 22 грудня 2009 року, з подальшими посиланнями).

138. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що у вересні 2000 року Голова ВАС України дав прямі вказівки своїм двом заступникам переглянути ухвалу суду від 19 вересня 2000 року (якою він відхилив заяву ВАТ «ЛиНОС» про перегляд розміру його заборгованості перед підприємством-заявником).

139. Суд вважає, що такий вплив судового керівництва на хід судового провадження суперечить наведеному принципу внутрішньої незалежності суддів.

140. У підсумку Суд доходить висновку, що за цих обставин національні суди не можна було вважати незалежними чи об'єктивно безсторонніми.

141. Відповідно було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

(б) Дотримання принципу юридичної визначеності

142. Підприємство-заявник стверджувало, що, скасувавши остаточну ухвалу від 02 липня 1998 року, якою було визначено розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед ним, суди порушили принцип юридичної визначеності, який є невід'ємною складовою поняття справедливого судового розгляду відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

143. Посилаючись на своє заперечення щодо застосовності пункту 1 статті 6 до оскаржуваної ситуації, Уряд не подав жодних додаткових зауважень щодо суті цієї скарги.

144. Суд повторює, що принцип юридичної визначеності, який є одним з основоположних аспектів верховенства права, передбачає, що коли спір вже було остаточно вирішено судами, їхнє рішення не може ставитися під сумнів (див. рішення у справі «Брумареску проти Румунії» (*Brumărescu v. Romania*), [ВП], заява № 28342/95, п. 61, ECHR 1999 VII).

145. Щодо цієї справи Суд зазначає, що за відсутності апеляційної скарги до судової колегії, яку могла подати будь-яка зі сторін упродовж двох місяців після винесення ухвали ВАС України (див. посилання у п. 92 вище) і яка до 05 квітня 2001 року вважалася б оскарженням до суду вищої інстанції для цілей вичерпання звичайних національних засобів юридичного захисту в арбітражному провадженні (див. ухвали щодо прийнятності у справах «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99, від 27 вересня 2001 року, і «МПП «Петрол» проти України» (*MPP Petrol v. Ukraine*), заява № 62605/00, від 25 березня 2008 року), ухвала ВАС України від 02 липня 1998 року була остаточним судовим рішенням, яким було визначено розмір непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником. Факт того, що на тому етапі в ході провадження у справі про банкрутство ще не було визначено механізмів її погашення, не має жодного стосунку до цього висновку.

146. З огляду на те, що суд, відсутність незалежності і безсторонності якого було встановлено, не може у принципі гарантувати справедливий судовий розгляд, Суд в окремих випадках вже вирішував не розглядати скарги щодо справедливості відповідного провадження (див. рішення у справі «Чіраклар проти Туреччини» (*Çiraklar v. Turkey*), від 28 жовтня 1998 року, пп. 44–45, Reports 1998 VII). З огляду на обставини кожної окремої справи Суд, однак, іноді визнавав за необхідне окремо розглянути питання щодо справедливості за статтею 6 Конвенції, а також щодо незалежності і безсторонності судів (див., наприклад, зазначене рішення у справі «Салов проти України» (*Salov v. Ukraine*), пп. 78–98, і рішення у справі «Бочан проти України» (*Bochan v. Ukraine*), заява № 7577/02, пп. 60–85, від 3 травня 2007 року).

147. Суд вважає, що у цій справі скарга підприємства-заявника про стверджуване порушення принципу юридичної визначеності порушує серйозне питання, що вимагає окремого розгляду за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

148. Принцип юридичної визначеності полягає в тому, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного і обов'язкового для виконання рішення лише для того, щоб домогтися перегляду справи та її нового вирішення. Перегляд рішень судами вищих інстанцій не має розглядатися як прихований засіб оскарження і лише ймовірність існування двох поглядів щодо предмету розгляду, не може бути підставою для повторного розгляду справи. Відхід від цього принципу може бути виправданий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі та непереборні обставини (див. рішення у справі «Рябих проти Росії» (*Ryabikh v. Russia*), заява № 52854/99, п. 52, ECHR 2003-IX).

149. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що, незважаючи на те, що хоча ухвала від 02 липня 1998 року, якою було встановлено розмір непогашеної заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником, не була оскаржена і набрала законної сили, пізніше у липні 1998 року Уряд створив робочу групу, до складу якої увійшли представники високого рівня різних державних органів на високому рівні, з метою з'ясування причин виникнення заборгованості цього підприємства. У своєму звіті від 31 серпня 1998 року робоча група заявила про необхідність перевірки розміру заборгованості. Згодом, 14 вересня 1998 року, Перший віце-

прем'єр-міністр України доручив деяким міністерствам і державним агентствам провести аудит з метою перевірки розміру заборгованості. У результаті у своєму звіті від 15 квітня 2000 року Контрольно-ревізійне управління у Луганській області встановило, що висновки ВАС України в його ухвалі від 02 липня 1998 року щодо непогашеної заборгованості перед підприємством-заявником були помилковими та суперечили чинному законодавству, і що розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» насправді дорівнював 36 401 894 грн, а не 216 150 544 грн, як це було встановлено 02 липня 1998 року. ВАТ «ЛиНОС» посилалося на цей висновок як на нововиявлену обставину, яка давала підстави для перегляду судами раніше встановленого розміру заборгованості, і його відповідну заяву було задоволено. Зрештою, суди переглянули та зменшили остаточно встановлений розмір заборгованості з 216 150 544 грн до 97 406 920 грн, а згодом – до 90 983 077 грн (див., зокрема, пп. 41 і 77 вище).

150. Ці факти свідчать, що органи несудової гілки влади поставили під сумнів ухвалу від 02 липня 1998 року, незважаючи на те, що вона набрала законної сили, переглянули її як вважали за доцільне та оцінили викладені у ній висновки як помилкові та незаконні. До того ж, потім на позасудовий перегляд розміру заборгованості було зроблено посилання як на нововиявлену обставину, на підставі якої суди переглянули розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником, чим поставили його у невідгідне становище.

151. Отже, Суд доходить висновку, що перегляд остаточно вирішеного юридичного спору про розмір заборгованості у цій справі було здійснено лише на підставі того, що з ним не були згодні державні органи, яку було замасковано під нововиявлену обставину. Суд вважає, що це було явним порушенням принципу юридичної визначеності, закріпленого в пункті 1 статті 6 Конвенції.

152. Відповідно Суд відхиляє заперечення Уряду щодо застосовності до цієї скарги пункту 1 статті 6 Конвенції, яке раніше було долучено до розгляду її по суті (див. п. 106 вище), і визнає, що було порушення цього положення.

(с) Тривалість провадження

153. Підприємство-заявник стверджувало, що провадження, порушене за його позовом до ВАТ «ЛиНОС», було надмірно тривалим.

154. Уряд не вважав загальну тривалість провадження надмірною, враховуючи складність справи та стверджуване небажання підприємства-заявника співпрацювати.

155. Суд повторює, що розумність тривалості провадження має визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів; а також важливість предмета спору для заявника (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlander v. France*), [ВП], заява № 30979/96, п. 43, ECHR 2000-VII).

156. Період, який підлягає розгляду в цій справі, тривав з 11 вересня 1997 року (дата набрання Конвенцією чинності для України – див. пп. 100–102 вище) до 25 листопада 2004 року (коли ухвалою Верховного Суду України, якою було затверджено мирову угоду між ВАТ «ЛиНОС» і комітетом кредиторів, було завершено провадження у справі про банкрутство). Отже, провадження тривало понад сім років.

157. Суд зазначає, що предмет розгляду справи був важливим для підприємства-заявника, оскільки він торкався суттєвого фінансового питання. Однак ця справа була складною як з точки зору питань фактів, так і питань права. Водночас, Суд зазначає, що, з одного боку, значну затримку (з липня 1999 року до 16 квітня 2002 року) можна пояснити, головним чином, зусиллями органів влади домогтися перегляду розміру заборгованості перед підприємством-заявником, незважаючи на наявність остаточного судового рішення з цього питання. З іншого боку, жодних затримок у провадженні не виникало з вини підприємства-заявника.

158. Суд часто встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у справах, в яких порушувалися питання про тривалість провадження (див. зазначене рішення у справі «Фрідлендер проти Франції» (*Frydlander v. France*)).

159. З огляду на всі наявні в нього матеріали Суд вважає, що Уряд не навів жодного факту або аргументу, здатних переконати його дійти у цій справі іншого висновку. З огляду на свою практику з цього питання Суд вважає, що у цій справі тривалість провадження була надмірною та не відповідає вимозі «розумного строку».

160. Отже, у зв'язку з цим також мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

2. Стверджені порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

161. Підприємство-заявник скаржилось, що з вини держави воно було не в змозі повернути в повному обсязі 375 000 тон нафти, поставленої ним державному нафтопереробному заводу на початку 1990-х років, незважаючи на те, що національні суди задовольнили його вимоги з цього приводу своїми остаточними рішеннями від 05 березня 1993 року, 18 листопада 1994 року і 02 липня 1998 року.

162. Підприємство-заявник посилалось, зокрема, на перегляд розміру заборгованості після того, як його вже було встановлено остаточною ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року, і на те, що згодом його було суттєво зменшено (з 216 150 544 грн до 90 700 000 грн).

163. Далі підприємство-заявник стверджувало, що мораторій на продаж акцій ВАТ «ЛиНОС» було скасовано лише ухвалами Голови ВАС України від 10 вересня 1998 року та 12 квітня 2000 року, і що державний пакет акцій було зрештою продано іноземному інвестору без жодних гарантій, що заборгованість ВАТ «ЛиНОС» перед підприємством-заявником коли-небудь буде погашено.

164. Крім того, підприємство-заявник стверджувало, що в 2003 році, замість грошей чи нафтопродуктів, які воно отримало б якби його права не було порушено, його було змушено підписати дискримінаційну, за його думкою, мирову угоду, за якою йому було передано належні ВАТ «ЛиНОС» акції, що не підлягали ані продажу, ані давали права на отримання дивідендів, ані були звільнені від обтяжень.

165. Уряд доводив, що не було жодного втручання у право підприємства-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки до закінчення провадження у справі про банкрутство ВАТ «ЛиНОС» заявник не міг вважатись таким, що мав будь-які майнові або захищені позовом права вимагати відшкодування.

166. Суд нагадує, що існування заборгованості, підтверджене обов'язковим та таким, що підлягає виконанню, судовим рішенням, надає особі, на чию користь воно було винесене, «законне сподівання» на те, що заборгованість буде їй сплачено та така заборгованість становить «майно» цієї особи у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Отже, скасування такого судового рішення становить втручання у право на мирне володіння майном (див., серед інших джерел, згадане рішення у справі «Брумареску проти Румунії» (*Brumărescu v. Romania*), п. 74, та рішення у справі «Пономарьов проти України» (*Ponomarev v. Ukraine*), заява №3236/03, п. 43, від 3 квітня 2008 року).

167. Суд зауважує, що розмір заборгованості ВАТ «ЛиНОС», яке на момент подій було державним підприємством, перед підприємством-заявником була встановлено остаточною судовою ухвалою від 02 липня 1998 року у розмірі 216 150 544 грн. Відповідно, ця грошова сума становила майно заявника, а її подальше зменшення внаслідок перегляду справи за нововиявленими обставинами становило втручання в його право на мирне володіння цим майном.

168. Як Суд вже визнав у контексті пункту 1 статті 6 Конвенції, скасування обов'язкової для виконання ухвали ВАС України від 02 липня 1998 року суперечило принципу юридичної визначеності (див. пп. 148–149 вище). Це зруйнувало надію підприємства-заявника на обов'язкове для виконання судові рішення і позбавило його можливості отримати кошти, які воно законно очікувало отримати.

169. Отже, Суд доходить висновку, що за цих обставин перегляд розміру заборгованості перед підприємством-заявником згідно з остаточною та обов'язковою для виконання ухвалою ВАС України від 02 липня 1998 року, поклав надмірний тягар на підприємство-заявника і тому не відповідав положенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

170. У більш широкому контексті Суд зазначає, що провадження у справі про банкрутство, порушене за позовом підприємства-заявника до ВАТ «ЛиНОС», мало безпосередній вплив на майнові інтереси підприємства-заявника. З огляду на висновки Суду, що суди, які розглядали цю справу, не були достатньо незалежними і об'єктивно безсторонніми внаслідок цілком безпідставних втручань з боку законодавчих і виконавчих органів влади (див. пп. 136–137 вище), Суд вважає, що не було забезпечено «справедливого балансу» між вимогами суспільного інтересу та необхідністю захисту права підприємства-заявника на мирне володіння своїм майном (див. для порівняння зазначене рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), п. 97–98).

171. Наведених вище міркувань достатньо для того, щоб Суд дійшов висновку, що було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, без необхідності розглядати інші аргументи заявника, наведені ним в обґрунтування своєї скарги за цим пунктом.

172. Відповідно було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* долучити до суті справи заперечення Уряду щодо застосовності пункту 1 статті 6 Конвенції до скарги підприємства-заявника щодо перегляду судової ухвали від 02 липня 1998 року та відхиляє їх;

2. *Оголошує* прийнятими скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції (щодо справедливості з точки зору принципу юридичної визначеності, незалежності і безсторонності національних судів та щодо тривалості провадження у справі) та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції в частині, що стосується періоду після 11 вересня 1997 року, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

3. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю незалежності і безсторонності судів;

4. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з несправедливістю провадження (порушення принципу юридичної визначеності);

5. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю провадження;

6. *Постановляє*, що було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції;

7. *Постановляє*, що питання застосування статті 41 Конвенції не готове до вирішення; відповідно,

(а) відкладає розгляд цього питання в цілому;

(б) запрошує Уряд і підприємство-заявника подати у тримісячний строк з дати набрання цим рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції свої письмові зауваження з цього приводу і, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, у разі її досягнення;

(с) відкладає розгляд цього питання і делегує Голові палати повноваження вирішити його за необхідності.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 06 жовтня 2011 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правил 77 Регламенту Суду.

**Секретар
Голова**

**Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek)
Дін Шпільманн (Dean Spielmann)**

**1.2. Рішення «Газета «Україна – Центр» проти України»
(Заява № 16695) від 15 липня 2010 року (набуло статусу остаточного
15 жовтня 2010 року).
(Витяг)**

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ГАЗЕТА «УКРАЇНА-ЦЕНТР» ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 16695/04)

Рішення
СТРАСБУРГ

15 липня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ
15/10/2010

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним правкам.

У справі «Газета «Україна-Центр» проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), Голова,

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Марк Вілігер (Mark Villiger),

Миряна Лазарова Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджисва (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), судді,

а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), Секретар секції,

після наради за зачиненими дверима 22 червня 2010 року постановляє рішення, винесене того самого дня:

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

24. Підприємство-заявник скаржилося, що суд першої інстанції та апеляційний суд не були незалежними та безсторонніми, тому що пан Я., позивач у справі, був головою Кіровоградської обласної ради суддів і міг мати вплив на будь-кого із суддів у області. Підприємство-заявник посилалося на пункт 1 статті 6 Конвенції, який передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

A. Щодо прийнятності

25. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необгрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною за якихось інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.